

Graf Zech werd weggeleid om, na telegrafisch de Duitse minister van buitenlandse zaken, von Ribbentrop, verwittigd te hebben van van Kleffens' antwoord (dat kon niet meer rechtstreeks; zijn telegram bereikte Berlijn via Rome¹), spoedig met alle leden van zijn gezantschap in Hôtel des Indes aan het Haagse Voorhout geïnterneerd te worden – minister van Kleffens begaf zich weer naar zijn ambtgenoten.

Kort na hem hadden dezen de woning van de Geer verlaten maar niet dan nadat zij afgesproken hadden, elders opnieuw in vergadering bijeen te komen en dan ook te blijven. Er was constant luchtalarm. Men moest er rekening mee houden dat de Duitsers het centrum van Den Haag zouden bombarderen. Verplaatsing van de toppen van het regeringsapparaat naar forten in de buurt van Amsterdam (forten die nog goeddeels ingericht moesten worden) was onuitvoerbaar. Dus had men besloten, elkaar om zeven uur opnieuw te ontmoeten in het stevige gebouw aan de Bezuidenhoutseweg no. 30 waarin de departementen van handel, nijverheid en scheepvaart, van landbouw en visserij en van sociale zaken gevestigd waren, 'omdat aldaar over een zeer goede schuilkelder werd beschikt waar men onder de luchtbombardementen kon doorwerken.'² Een bijkomend voordeel was, dat de commandant van de Vesting Holland, luitenant-generaal J. A. van An del, zijn hoofdkwartier schuin tegenover de departementsgebouwen had, 'zodat ik', aldus Dijkhoorn, 'door persoonlijk contact met de generaal mij op de hoogte kon houden omtrent het verloop van de strijd om Den Haag'³ – want toen de ministers, vermoedelijk even na zes uur, de Geers woning verlieten, moet hun wel bekend geweest zijn dat bij de vliegvelden Ypenburg en Ockenburg hard gevochten werd: het geknal in de verte was duidelijk te horen.

Sommigen der ministers gingen eerst nog even bij hun departement langs. Bij Defensie was de secretaris-generaal, C. Ringeling, om vier uur door de Duitse vliegtuigen gewekt; hij was meteen naar het Plein gefietst, maar zijn bode was er nog eerder gearriveerd dan hij en had veiligheidshalve ('U zult het wel druk krijgen van bezoekers') een zeil over het fraaie vloerkleed gelegd.⁴ Ook Steenberghe vond zijn secretaris-generaal, dr. H. M. Hirschfeld, al present; deze had iets eerder zijn naaste medewerkers uit bed gebeld, één met de woorden 'Het gedonder is begonnen'.⁵

Niet lang na zeven uur waren de meeste ministers in het departementsgebouw aan het Bezuidenhout aanwezig. Een deel van de schuilkelder was

¹ Telegram, 10 mei 1940, van *Graf Zech* 'für Herrn Reichsaussenminister persönlich' (FO/SD, 215759-60). ² Getuige A. Q. H. Dijkhoorn, *Enq.*, dl. I c, p. 292-93.

³ A.v., dl. II c, p. 88. ⁴ C. Ringeling, 6 juli 1960. ⁵ T. P. van der Kooy, 10 jan. 1967.